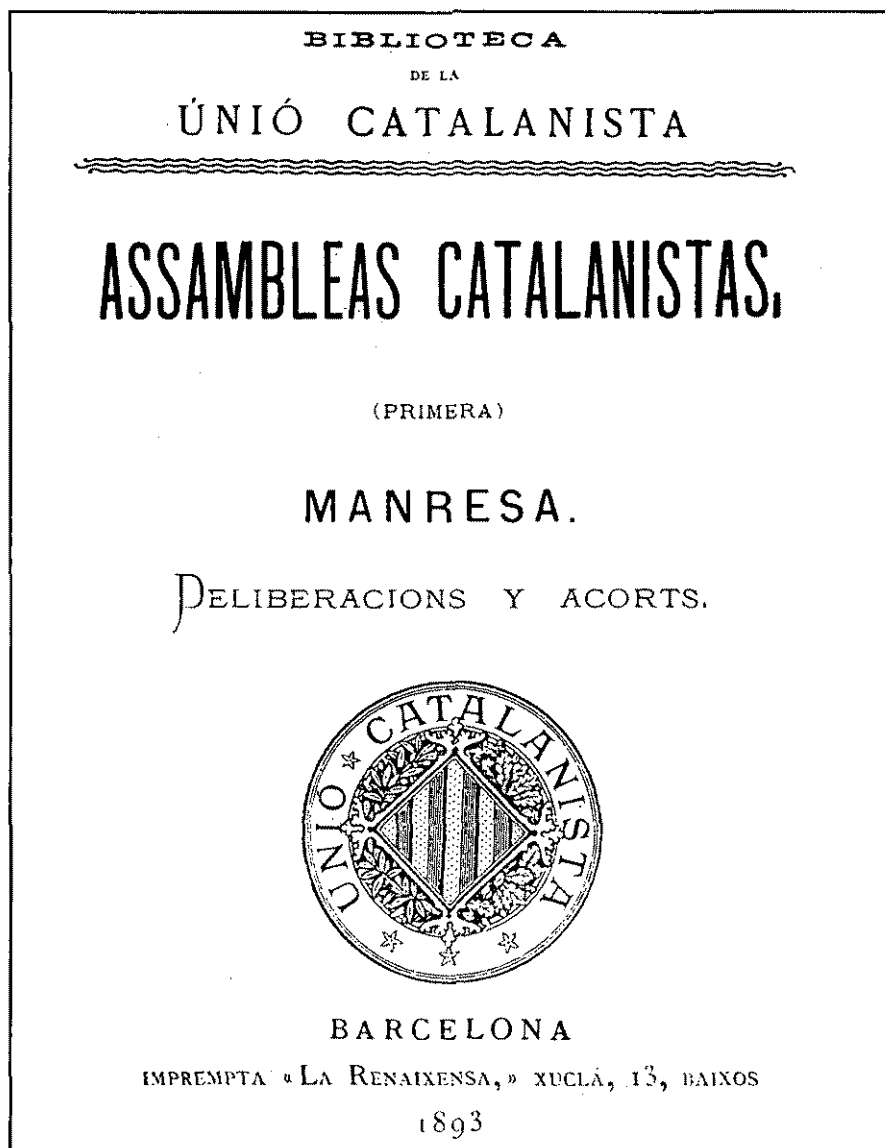

EL CATALANISME REGENERACIONISTA DE LES BASES DE MANRESA I LA PROPOSTA D'ARTICULACIÓ CONSTITUCIONAL DE CATALUNYA

Joan Lluís Pérez Francesch

L'escrit de Joan Lluís Pérez Francesch juga un paper protagonista en el si d'aquest dossier tenint en compte que es tracta d'una visió des de dins de les pròpies Bases. El seu contingut es mou entre la història general, incidint en el context polític de la Catalunya de la darrereria del segle XIX, i l'evolució dels textos jurídics en particular. L'article, concís i clar, analitza les principals idees que es desenvolupen a les Bases, tant a partir de la seva lectura com d'un bon coneixement de la cultura i de la política que es manifesten en el primer catalanisme.

Coberta de la primera edició de les deliberacions i acords de la Primera Assemblea Catalanista.

1. INTRODUCCIÓ

Després d'una etapa històrica en què l'organització territorial de l'Estat espanyol fou debatuda constitucionalment, donant-se fins i tot experiències federals, el règim canovista tomà a organitzar-se d'acord amb esquemes centralistes. D'altra banda, la dinàmica política caracteritzada pel caciquisme i el domini dels partits del torn dinàstic, en un sistema dominat per l'oligarquia castellano-andalusa, feren del centralisme i de la crítica a la política «oficial» uns punts de referència constants, destacant-ne la necessària reforma. Les visions crítiques s'aplegaren entorn d'un mot clau: *regeneracionisme*, que expressava la urgència de substituir la situació existent per una altra més ajustada als interessos dels grups socials —com alguns de catalans— que no gaudien de tot el poder polític desitjat.

En aquestes coordenades, la Unió Catalanista comença a funcionar el 1891, tot recollint un catalanisme neixent que se separà ràpidament de la línia que volia encapçalar Valentí Almirall. La Unió Catalanista aglutinà el moviment catalanista durant la darrera dècada del segle passat, amb unes notes tradicionalistes, conservadores i romàntiques, i formulant els seus principis programàtics el 1892 a través de les Bases per a la Constitució Regional Catalana, comunament conegudes com a Bases de Manresa.

Pel que fa a la recepció de fonts ideològiques tradicionalistes en el discurs polític dels seus homes, Catalunya apareixia com una entitat amb vida pròpia que havia de regular les condicions de la seva existència com a país. Les Bases de Manresa eren, així, el projecte d'un futur text constitucional, en sentit historicista, que havia de regular les facultats i competències del «poder regional català», i fer-lo cabre dins d'un conjunt de poders regionals a la península, que només tinguessin en comú uns òrgans centrals amb competències residuals i arbitrals (Base 1a.). D'aquesta manera, reflectien una concepció de la vida política poliàrquica, com a l'estil tradicional medieval, difícilment compatible amb

la centralització política i administrativa que anava mostrant l'Estat espanyol edificat des dels esquemes liberals.

Les Bases de Manresa estableixen un conjunt d'òrgans —executiu funcional, legislatiu (Corts Generals), judicial (Tribunals catalans que fallaran sempre en darrera instància)— i una àmplia sèrie de competències per actuar des d'ells —jurídiques, lingüístiques, d'ensenyament, d'obres públiques, econòmiques, de seguretat pública, etc.— que d'una banda es regulaven sense interferències del «poder central», però també des d'una altra tenien present la necessitat d'una estratègia evolutiva i de conciliació amb l'Estat espanyol. A nivell orgànic i competencial, el tingueren present, com per exemple, en la residència conjunta del poder legislatiu central en un Cap de l'Estat i en una Assemblea elegida per representants de les Regions, o per posar un altre exemple, en l'acceptació del Concordat de 1854.

L'Estat ha de recollir les condicions de l'existència social del país, de Catalunya. En aquest punt, això no obstant, s'ha de dir que els discurs que mostren les Bases de Manresa no posen l'èmfasi en les institucions que segons el pensament contrarevolucionari havien de procurar aquest retorn a la naturalesa: l'Església i la Monarquia. Respecte de la primera, accepten l'estatus concordatori vigent, malgrat que reformulat en un sentit regionalitzador. Pel que fa a la Monarquia, es desmarquen de les idees carlines i legitimistes per decantar-se vers l'accidentalisme sobre les formes de govern, ara bé, un accidentalisme que no deixa d'amagar les simpaties i consideracions respecte a la institució monàrquica. Aquestes relativitzacions mostren, al meu parer, el tradicionalisme transaccionista del text aprovat a Manresa el 1892.

És per tant, un tradicionalisme conservador, no màgic, en la terminologia de Tierno, amb la voluntat de reconduir la belicositat carlina i l'integrisme polític. Per això, el discurs tradicionalista que des de 1891 durà a terme la Unió Catalanista no és tan allunyat en l'àmbit dels principis del que en les mateixes

dates portaran a terme homes adscrits al conservadorisme barceloní, com Mañé i Flaquer o Duran i Bas. Es combrega, en definitiva, en un mateix «*estat d'esperit*». Tampoc no podem oblidar, en aquest ordre de coses, la influència del «*nucli de Vic*» dins el programa polític global de la Unió Catalanista i les reflexions del tàndem format per Torras i Bages i per Jaume Collell, que tindrà una notable repercussió en l'òrbita barcelonina.

Fou a finals de segle, amb les conseqüències de la crisi colonial i el reagrupament del moviment catalanista, quan entrà en joc l'estratègia pràctica. Un catalanisme plenament polític vehiculat per la Lliga Regionalista, que anà deixant de banda progressivament les perspectives de les Bases de Manresa, malgrat que sense renunciar a elles com a símbol mític o senyera del catalanisme.

2. EL CONCEPTE DE CONSTITUCIÓ

Com ja hem dit, les Bases de Manresa volien ésser el text d'un futur text constitucional, en sentit historicista, és a dir, en oposició al concepte racional i normatiu de Constitució, que és el que deriva de la implantació de l'Estat liberal. Traspua, així, una crítica respecte a la virtualitat operativa de les Constitucions estatals escrites. No volen ser una Constitució de paper, sinó un conjunt de principis programàtics que haurien de recollir i positivitzar les característiques naturals de la societat catalana i de la seva articulació política. En aquest context, es parteix d'una reflexió sobre l'Estat com una realitat aliena a Catalunya: el que importa és la vida del poble, de la nació catalana, entesa com a producte lliurat per la tradició, per la història, malgrat que reinterpretat des del present.

3. LA SOBIRANIA ORIGINÀRIA DE CATALUNYA

A la Base 6a. es parla de la «*soberania de Catalunya en son govern interior*». Es vol destacar que existeix per la seva pròpia història i no per motius jurídics: no pot ésser, per tant, «constituïda».

D'altra banda, Catalunya apareix com un ésser viu, segons una concepció deutora del pensament organícista. Té un destí únic, fins i tot al marge de la voluntat dels ciutadans. S'adopta a les Bases una concepció organícista, basada en els cossos intermedis entre la societat i l'Estat. Això ho podem observar a la Base 5a., referent a l'organització del «poder regional català», quan afirma que hi haurà una organització territorial centrada en la comarca i en el municipi. També en el sufragi restrictiu i corporatiu, orgànic en definitiva, assignat als «caps de casa, agrupats en classes, fundades en el treball manual, en la capacitació o en les carreres professionals i en la propietat, indústria o comerç, mitjançant la corresponent organització gremial en lo que possible sia».

Aquesta reivindicació del sufragi orgànic i estamental, la podem situar en la lògica tradicionalista renovada com a manifestació de l'intent de fer retardar les conseqüències modernitzadores i centralistes de l'Estat liberal de la Restauració, que remet a la llei la configuració del dret de sufragi i que el 1890 havia introduït el sufragi universal masculí i havia preparat també el camí per a la seva

adulteració pràctica.

Sembla que el model teòric de l'Edat Mitjana és un recurs estimat, adorant-ne el que consideren l'època daurada de les corporacions i dels estaments. Sembla també que aquest medievalisme es posa en connexió amb una certa defensa dels valors de l'antic règim, però sense massa èmfasi, per les manifestacions estratègiques ja esmentades.

4. L'ORGANITZACIÓ DELS PODERS DE CATALUNYA

A les Bases 7, 8 i 9 es recull l'organització dels tres poders clàssics que corresponen a l'anomenat «poder regional català». Com en el cas del «poder central» tenen cura de dibuixar un règim de separació teòricament radical dels poders. En no establir-se un Delegat del Rei o del Cap de l'Estat a Catalunya—Base 2a. del projecte, suprimida en el text definitiu— i ésser el poder executiu de caire administratiu, de gestió, sense facultats de direcció política, el principi de separació de poders és més virtual que en el cas del «poder central».

El centre de tots els poders són les Corts Catalanes, en un plantejament

inspirat en les fonts ideològiques historicistes i tradicionalistes comentades. Aquelles, suprimides arran de la instauració de la dinastia borbònica, volen ésser restaurades, potser pensant en una nova unió constitucional en la qual el Rei o Cap de l'Estat hauria de ser qui les convoqués, qui sancionés si fos el cas les normes aprovades, qui d'alguna manera exemplifiqués la unió entre els poders central i regional.

Juntament amb les funcions estrictament legislatives, les Corts Catalanes tenen altres funcions com és la de nomenar els funcionaris del poder executiu i els membres del màxim òrgan de l'Administració de Justícia a Catalunya.

Així, la voluntat d'establir un règim de separació de poders acaba en un predomini—proper a un model quasi assembleari— que ens mostra també la interrelació poder central-regional pel fet d'enviar a través seu i establir les normes del procés electoral dels membres del poder legislatiu central, una Assemblea elegida per les regions en la forma que cadascuna consideri més convenient.

El poder executiu català, que dirigeix l'administració en sentit estricte, deriva plenament de les Corts.

Segells de propaganda editats per la Unió Catalanista.

Hi ha una visió crítica del polític professional en la línia de l'oligarquia afavorida pel canovisme. Són nomenats i cessats lliurement, encara que no es detalla de quina manera, i es troben sotmesos al control jurisdiccional. S'especifica, això sí, que a Catalunya només els catalans podran exercir càrrecs públics (Base 4a.), com a mesura defensiva davant el centralisme, davant l'extensió d'institucions forànies portades per funcionaris de fora del país. No obstant això, no es defineix qui és català, tema al meu parer imprescindible per seguir una argumentació coherent, especialment des d'un punt de vista jurídic. Podem dir, en fi, que descentralització administrativa i exigència de funcionaris del país són els dos elements més destacables de la defensa que fan les Bases en aquest punt i que semblen condició indispensable per construir l'autogovern.

El poder judicial s'estructura com una competència plena i exclusiva de Catalunya, en tots els plets i causes. Hem de dir que aquesta reivindicació es troba lligada a la defensa que es fa del dret tradicional català i la voluntat d'actualitzar-lo, tant en l'àmbit del dret privat com en el del dret públic.

5. L'ESTAT ESPANYOL A LES BASES DE MANRESA

Com ja hem dit més amunt, la regeneració i la reforma de l'Estat espanyol és un dels objectius dels homes que es reuniren a l'Assemblea del 1892. Es critica la desconexió entre l'Espanya oficial i la real. A aquesta crítica s'unirà la consideració que la pràctica parlamentària és una manifestació de l'artificiositat de l'Estat aleshores vigent.

Davant l'Estat liberal i parlamentari existent estructurat a partir de la Constitució de 1876 es propugna la seva reconstrucció a partir de les «forces vives» de la societat, és a dir, del país.

Cal eliminar la Constitució racionalista i no real, cal anar cap a la Constitució tradicional i històrica forjada pel poble. Des d'aquesta perspectiva no hi ha cap formulació «separatista», com posa de manifest

el discurs de Joaquim Riera i Bertrán a l'Assemblea de Manresa. El que sí trobem és la visió de Catalunya com una «qüestió d'Estat» i que l'aplicació del programa catalanista requereix un punt de partida, que es la reformulació de l'Estat espanyol.

L'anomenat «poder central» rep unes competències taxades cedides per les regions —aquesta es la proposta que es fa des de Catalunya— que es troben a la Base 1a., que conté també una disposició transitòria sobre el règim concordatori amb l'Església catòlica.

En aquestes coordenades, les Bases parlen d'una separació radical de poders basada en la centralitat de la institució parlamentària —elegida per les diferents regions—, que comparteix el poder legislatiu amb el Rei o Cap de l'Estat. Sembla una formulació que ens acosta a algunes postures pròpies del liberalisme doctrinari, de la sobirania compartida entre el Rei i les Corts, que domina la història constitucional espanyola i que té pel que fa a la Constitució de 1876 la seva plasmació a l'article 18.

D'altra banda, la idea que tenen d'Espanya sembla una unió de regions, que es troben lligades entre si mitjançant aquest Rei o Cap de l'Estat, el qual precisament per això comparteix la potestat legislativa amb la Cambra.

Per lluitar contra el «fals parlamentarisme» es defensa un poder executiu subaltern, subordinat al legislatiu. La intromissió excessiva d'aquest poder executiu en la vida política sembla que es el que es vol canviar. El mecanisme —que no sembla massa original— és el de subordinar-lo al Rei o Cap de l'Estat per la via de taxar el nombre de Secretaris de Despatx, fent-los irresponsables davant l'Assemblea i responsables davant el Rei o Cap de l'Estat.

El poder judicial suprem, integrat per Magistrats designats per les regions, no és superior dels establerts a nivell regional. D'altra banda, poc judicial és aquest poder, ja que es configura com un òrgan de resolució de conflictes pel que fa al repartiment de competències o de control de l'executiu. Manté, en fi, alguna semblança amb textos federals, com per exemple el projecte que Pi i

Margall impulsà el 1883.

Per acabar, voldria fer una darre- ra consideració, en aquest cas sobre l'accidentalisme respecte a les formes de govern: les Bases de Manresa segueixen una tònica ja iniciada amb el Centre Català almirallia, i que continuarà com a mínim fins a la Lliga Regionalista, en el sentit de plantejar un catalanisme reformista o regeneracionista per una via evolutiva i en ocasions pragmàtica —potser una de les poques concessions que es fan les Bases en aquest ordre de coses—, entenent que el que és substantiu és l'assoliment del programa polític de fons.

Avui, quan celebrem el centenari de les Bases de Manresa potser hauríem de tenir en compte la distinció entre els principis i les estratègies de la reivindicació nacional, de manera que sense perdre el nord pensem en el lligam entre programa polític i articulació jurídica o constitucional dels poders públics i l'arrelament d'aquest en la nostra societat.

NOTA BIBLIOGRÀFICA

Sobre el text i les deliberacions de les «Bases per a la Constitució Regional Catalana», vegeu el volum *Deliberacions de la Primera Assemblea General de Delegats de la Unió Catalanista tinguda a Manresa en lo mes de mars de 1892*, La Renaixensa, Barcelona, 1900, 2^a ed.

El procés de formació de les Bases, a Domènech i Montaner, Ll.: *Estudis Polítics*, L'Avenç, Barcelona, 1905.

En general, sobre els elements del programa polític i el projecte d'articulació jurídic-constitucional, Pérez Francesch, J.L.: *Les Bases de Manresa i el programa polític de la Unió Catalanista (1891-1899)*, Fundació Caixa de Manresa, 1992.

Seguim aquí les tesis, ja exposades respecte de la Base 1a. (poder central) a Molas, I: «Las Bases de Manresa y la reforma del Estado español», *Revista Jurídica de Cataluña*, 1970 i del mateix autor a *Lliga Catalana*, Edicions 62, Barcelona 1972, 2 vols.

Es útil la reflexió que es fa a Tierno Galván, E: *Tradición y modernismo*, Tecnos, Madrid, 1962.

Les transformacions i adaptacions del tradicionalisme: Cassasas, Jordi: *Jaume Bofill i Mates (1878-1933)*, Cuñal, Barcelona, 1980 i Ramisa, Maües: *Els orígens del catalanisme conservador i La Veu del Montserrat, 1878-1900*, Eumo, Vic, 1985.

Sobre el concepte de Constitució historicista i el racional-normatiu, es pot consultar García Pelayo, M: *Derecho Constitucional comparado*, Alianza editorial, Madrid, 1984.

Joan Lluís Pérez Francesch

Professor titular de Dret Constitucional de la Universitat Autònoma de Barcelona